

Desatero a Küngův projekt světového étosu¹

Pavel Hošek

Summary: Decalogue and Küng's project of global ethic. In this article the author focuses on the obvious similarity between the second half of the Decalogue on the one hand and Hans Küng's proposal of global ethic on the other, as presented in Küng's writings and accepted by the representatives of world's religions at the Parliament of world's religions in Chicago in 1993. In the second part of the article the author presents and analyzes the reasons of this similarity and also the reasons why the commandments of the first half of the Decalogue are not included into Hans Küng's formulation of global ethic: the second half of the Decalogue, dealing primarily with interpersonal relationships, has many parallels in world's religions, and it is therefore a suitable resource and referential point for global ethic. The first half of the Decalogue, on the other hand, which deals primarily with divine-human relationships, offers a specifically monotheistic (Abrahamic) anchorage of religious ethics. It is therefore directly applicable and relevant only for Jews, Christians and Muslims, and as such it cannot be used for the formulation of global ethic, because global ethic is designed to be acceptable, valid and binding for believers of each and every religion and culture, including non-theistic traditions.

Katolický teolog Hans Küng je duchovním otcem iniciativy (adresované všem věřícím i nevěřícím lidem dobré vůle), která nese název „Světový étos. Projekt“. Tuto iniciativu zformuloval jakožto naléhavou výzvu čtenářům ve stejnojmenné knize, která vyšla roku 1990, a v řadě dalších tematicky příbuzných prací.² Küng v těchto publikacích mimo jiné volá po návratu k etickým hodnotám a imperativům biblické tradice. Součástí jeho výzvy je tudíž návrat k Ježíšovu Zlatému pravidlu, stejně jako k příkázáním

¹ Tato studie je výsledkem badatelské činnosti v rámci výzkumného záměru MSM0021620802 – Hermeneutika křesťanské, zvláště protestantské tradice v kulturních dějinách Evropy.

² HANS KÜNG, *Světový étos. Projekt*, Zlín: Archa, 1992; HANS KÜNG, *Světový étos pro politiku a hospodářství*, Praha: Vyšehrad, 2000; HANS KÜNG – KARL-JOSEF KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu. Deklarace Parlamentu světových náboženství*, Brno: CDK, 1997; HANS KÜNG – KARL-JOSEF KUSCHEL, *Weltfrieden durch Religionsfrieden*, München: Piper, 1993; HANS KÜNG, *Ja zum Weltethos*, München: Piper, 1995; HANS KÜNG – KARL-JOSEF KUSCHEL, *Wissenschaft und Weltethos*, München: Piper, 1998, atd.

tzv. druhé desky Desatera, tedy té části Desatera, která se týká mezilidských vztahů.³

Vzhledem k tomu, že Hans Küng je profesionální křesťanský teolog, dalo by se předpokládat, že jako věrný vykladač bible prostě nově tlumočí obsah „zjevené Boží vůle“, jak je zaznamenána v Písmu. A že z tohoto důvodu je jeho výzva nápadně podobná Desateru přikázání. Takovéto vysvětlení nápadné shody mezi Küngovým pojetím světového étosu a biblickým Desaterem by ovšem bylo velmi nepřesné. Exegeze biblického textu Desatera či jeho aktualizující interpretace totiž v žádném případě nejsou východiskem ani motivem Küngovy koncepce světového étosu. Východiskem a rozhodujícím motivem Küngových úvah o světovém étosu totiž není bible, ale hodnocení současné politické, ekonomické, ekologické a kulturní situace.⁴

Küng komentuje globalizační trendy posledních desetiletí, jakož i politické, ekonomické a společenské problémy současného světa, a klade otázku, jak předejít prohlubování mezikulturních napětí, jak zamezit zhoršování ekologické situace, jak řešit ekonomické problémy chudých zemí, jak zajistit univerzální dodržování základních lidských práv a především jak zajistit mírovou koexistenci různých kulturních a civilizačních okruhů v rámci stále se zmenšujícího globalizovaného světa.⁵

V této souvislosti se táže, jakou roli mohou v prohlubování či naopak řešení nastíněných problémů sehrávat světová náboženství. S pohledem do minulosti, ale i vzhledem k současné situaci, konstatuje, že náboženství měla a mají pro své stoupence nesmírný motivační potenciál – a to k dobremu i ke zlému. Náboženství poskytují motivační a mobilizační zdroje k těm nejušlechtlejším, ale i k těm nejkrutějším činům. Vzhledem k tomu, že náboženství v minulosti byla a i v současnosti jsou často jednou z příčin

³ KÜNG, *Světový étos*, s. 60n. a 62n.; KÜNG, *Světový étos pro politiku a hospodářství*, s. 127n. a 142; KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 18 a 19nn.; HANS KÜNG, Towards a World Ethic of World Religions, in HANS KÜNG – JÜRGEN MOLTSMANN (eds.), *The Ethics of World Religions and Human Rights*, London: SCM Press, 1990, s. 116 a 117, a také HANS KÜNG, *Weltreligionen, Weltfrieden, Weltethos*, Tübingen: Stiftung Weltethos, 2000, s. 20n. a 22nn.

⁴ KÜNG, *Světový étos*, s. 9nn. Viz také HERMANN HÄRING, *Hans Küng. Grenzen durchbrechen*, Mainz: Grünewald, 1998, s. 318nn.

⁵ Viz k tomu KÜNG, *Světový étos*, s. 13–32, viz také bilancující kapitola Küngových prací věnovaných jednotlivým světovým náboženstvím v rozhovoru s křesťanstvím, např. HANS KÜNG – HEINRICH VON STIETENCROON, *Křesťanství a hinduismus*, Praha: Vyšehrad, 1997, s. 213nn.; HANS KÜNG – HEINZ BECHERT, *Křesťanství a buddhismus*, Praha: Vyšehrad, 1998, s. 215nn.; HANS KÜNG – JOSEF VAN ESS, *Křesťanství a islám*, Praha: Vyšehrad, 1998, s. 182nn.

konfliktů a napětí, není možné je na cestě ke globální mírové koexistenci vynechat – jsou-li součástí problému, musí být i součástí řešení.⁶

Jak říká Hans Küng: „Není míru mezi národy bez míru mezi náboženstvími.“⁷ Projekt světového étosu je tedy pokusem definovat soubor společně sdílených (ač velmi různě zdůvodňovaných) etických hodnot, principů, postojů a zásad, který by mohl sloužit jako platforma mírové koexistence, spolupráce a konkrétní společné angažovanosti lidí pocházejících z různých kulturních a náboženských tradic. Světový étos nemá být novou ideologií ani synkretickou syntézou jednotlivých náboženství. Hans Küng podobnou syntézu nepovažuje ani za možnou, ani za žádoucí.⁸ Je ale přesvědčen, že zatímco rozdíly mezi náboženstvími jsou zřejmé a nápadné, dosud bylo jen málo pozornosti věnováno tomu, co mají náboženství společného.⁹ Na věroučné rovině se jednotlivá náboženství zcela evidentně rozcházejí, naproti tomu na rovině etických ideálů existuje mnohem větší vzájemná shoda.¹⁰

Küng je přesvědčen, že k dosažení mírové koexistence a konkrétní spolupráce mezi náboženstvími nemáme a nemusíme čekat na shodu na rovině věrouky – k takové shodě nejspíš nikdy nedojde. Naproti tomu na rovině etických hodnot dalekosáhlý konsensus mezi náboženstvími existuje, a to jakožto platforma mírové koexistence a spolupráce úplně stačí.

Světový étos tudíž není třeba vymyslet nebo ho vytvořit, stačí tento existující etický konsensus „objevit“, uvést ve všeobecnou známost, získat pro něj co nejvíc odpovědných lidí a využít jej jako východisko spolupráce.¹¹ Nikdo z věřících nemusí (nesmí!) relativizovat či oslabovat věroučné jádro své tradice či zrazovat její partikularitu, její specifické obrysy. Naopak: podle Künga má každý věřící věrně a odhodlaně uskutečňovat nejvlastnější hodnoty své vlastní tradice. Ve všech náboženstvích světa totiž najdeme nějakou verzi Zlatého pravidla, jak Küng často zdůrazňuje.¹² Ve všech náboženstvích také najdeme, jak Küng neúnavně připomíná, čtyři

⁶ KÜNG, *Světový étos*, s. 42nn.; KÜNG, *Světový étos pro politiku a hospodářství*, s. 145nn.

⁷ KÜNG, *Světový étos*, s. 128. Viz také Küng, *Weltreligionen, Weltfrieden, Weltethos*, s. 4, a HÄRING, *Hans Küng. Grenzen durchbrechen*, s. 286nn.

⁸ Viz k tomu KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 5. Viz také k této problematice úvodní kapitola Küngových prací věnovaných jednotlivým světovým náboženstvím v rozhovoru s křesťanstvím, např. KÜNG – VON STIETENCROON, *Křesťanství a hinduismus*, s. 11nn., KÜNG – BECHERT, *Křesťanství a buddhismus*, s. 11nn., KÜNG – VAN ESS, *Křesťanství a islám*, s. 11nn.

⁹ KÜNG, *Světový étos*, s. 59.

¹⁰ KÜNG, *Towards a World Ethic of World Religions*, s. 115nn.

¹¹ KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 10n.

¹² Vedle výše uvedených odkazů viz také např. Küngova předmluva knihy HANS-MARTIN SCHÖNHERR-MANN, *Miteinander leben lernen*, München: Piper, 2008, s. 13.

etická pravidla, která více méně přesně odpovídají druhé desce biblického Desatera.¹³

Právě tato univerzální přítomnost pravidel mezilidských vztahů, jak je formuluje druhá deska Desatera, je pro Künga nesmírně důležitá. Ve své výzvě k objevení a uplatňování světového étosu se totiž obrací na všechny lidi dobré vůle. Úspěch projektu světového étosu pochopitelně stojí a padá s tím, zda a nakolik se mu dostane univerzálního přijetí. Také proto nutně ve formulaci světového étosu nepřicházejí v úvahu příkázání první desky Desatera, týkající se vztahu mezi člověkem (Božím lidem) a Bohem, svrchovaně jednajícím v dějinách Izraele. Odkaz k Hospodinu, který vyvedl Izrael z Egypta, ba i pouhý odkaz k Bohu Stvořiteli, by omezil platformu spolupráce na monoteisty abrahamovských tradic. Má-li a chce-li být světový étos světový (univerzální), nemůže jeho legitimita záviset na monotheistických předpokladech abrahamovské ekumeny. Chce-li Hans Küng pozvat ke spolupráci např. i neteistické buddhisty, musí být zásady světového étosu formulovány tak, aby byly přijatelné, platné a závazné i pro ně.¹⁴

V případě druhé desky Desatera se to velmi dobře daří, příkázání nezabiješ, nezcizoložíš, nepokradeš a nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému jsou výslovně zmíněna v prohlášení Parlamentu náboženství světa ke světovému étosu, které z iniciativy Hanse Künga podepsalo v Chicagu v roce 1993 na 200 zástupců světových náboženských tradic.¹⁵

Jak je zřejmé z výše uvedeného, Küng ve své koncepci světového étosu zdůrazňuje příkázání druhé desky Desatera nikoli především proto, že je jako křesťanský bohoslovec nalézá v Písmu, ale spíše a zejména proto, že je považuje za univerzální etické zásady, za „abecedu lidského jednání“,¹⁶ vyjadřující obecně platná pravidla mezilidských vztahů a přítomné v podstatě ve všech kulturních a náboženských tradicích, a právě proto vhodné jakožto konsensuální východisko, resp. platforma pro spolupráci.¹⁷

Küng ovšem nepovažuje teologické zakotvení těchto příkázání za nepodstatné. Jakkoli chce svůj světový étos nabídnout i nevěřícím, je přesvědčen, že náboženské zakotvení zásad a hodnot světového étosu je důležité – a to z důvodu zmíněného nesmírného motivačního potenciálu, který v sobě náboženství nesou, a také proto, že pouze náboženské, re-

¹³ Vedle výše uvedených odkazů viz také Küngova předmluva knihy SCHÖNHERR-MANN, *Miteinander leben lernen*, s. 14, a též HÄRING, *Hans Küng. Grenzen durchbrechen*, s. 325n.

¹⁴ KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 44nn.

¹⁵ KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 19, 21, 23, 25 a 40.

¹⁶ HANS KÜNG, *Po stopách světových náboženství*, Brno: CDK, 2006, s. 218.

¹⁷ Ke Küngově pojetí vztahu Desatera a světového étosu viz také knihu HANS KÜNG – WALTER HOMOLKA, *Weltethos aus den Quellen des Judentums*, Freiburg: Herder, 2008.

spektive teologické zakotvení dokáže dát etickým pravidlům nepodmíněnost a univerzalitu – a tudíž i závaznost, těžko nárokovatelnou u pravidel formulovaných bez odkazu k transcendentnímu horizontu.¹⁸

Jedinečnost biblického Desatera spatřuje Küng nikoli v obsahu druhé desky, ale právě ve specifickém teologickém opodstatnění příkázání druhé desky Desatera, týkajících se mezilidských vztahů. Toto teologické zakotvení příkázání druhé desky přináší podle Künga právě obsah první desky Desatera, tedy bytostné vztazení pravidel mezilidských vztahů k Hospodinu jakožto jejich zdroji a garantu. Tedy nikoli pouze: „Nezabiješ“, ale „Já jsem Hospodin, tudíž nezabiješ“.¹⁹ Desatero, jak jej nalézáme v knihách Exodus a Deuteronomium, je takto podle Künga jedinečné právě specificky monoteistickým opodstatněním univerzálně platného, obecně lidského (a i jinému opodstatnění otevřeného) étosu.²⁰ Toto specificky monoteistické opodstatnění všelidského étosu či étosu humanity je podle Künga neproblematicky platné a závazné pro židy, křesťany,²¹ ale také, jak opakovaně zdůrazňuje Küng, pro muslimy (vzhledem k adaptaci Desatera v Koránu, v sůře 17,22–38),²² tedy pro stoupence všech tří abrahamovských náboženství,²³ kteří dohromady tvoří více než polovinu lidstva. Ostatní náboženské tradice (např. hinduismus, buddhismus, náboženství Číny) mají pochopitelně pro zásady všelidského étosu (tj. pro „abecedu lidského jednání“) jiná opodstatnění.²⁴

Küng bývá někdy kritizován za to, že jeho úsilí o prosazení světového étosu připomíná pošetilou snahu o nastolení utopického světového řádu věčného míru, a také za to, že ve svém úsilí o ustavení platformy pro mezináboženskou spolupráci zrazuje či popírá jedinečnost křesťanství.²⁵ Do-

¹⁸ KÜNG, *Světový étos*, s. 56n.

¹⁹ KÜNG, *Po stopách světových náboženství*, s. 196. Viz k tomu Künigův komentář k Dekalogu v sekci věnované judaismu na výukových internetových stránkách nadace Weltethos, www.global-ethic.org.

²⁰ HANS KÜNG, *Das Judentum*, München: Piper, 2001, s. 42, viz též s. 69–73.

²¹ KÜNG, *Das Judentum*, s. 423, 588, 605.

²² KÜNG, *Das Judentum*, s. 72, a také HANS KÜNG, *Der Islam*, München: Piper, 2006, s. 129–131.

²³ KÜNG, *Po stopách světových náboženství*, s. 196 a 218.

²⁴ KÜNG, *Das Judentum*, s. 749. Viz k tomu také Künigovy komentáře k univerzálním etickým naukám jednotlivých světových náboženství na výukových internetových stránkách nadace Weltethos, www.global-ethic.org. Küng tyto univerzální etické nauky jednotlivých náboženských tradic zdůrazňuje také v jednotlivých dílech seriálu *Světová náboženství očima profesora Hanse Künga*, který v překladu do češtiny vydal FILMEXPORT HOME VIDEO v roce 2009. Knižním doprovodem k tomuto seriálu je výše zmiňovaná Künigova učebnice *Po stopách světových náboženství*.

²⁵ Viz k tomu PAVEL HOŠEK, Hans Küng a dialog náboženství, *Dingir* 3/2003, s. 89nn., a také PAVEL HOŠEK, Hermeneutické předpoklady teologie náboženství Hanse Künga, in KAREL

mnívám se, že obě tyto kritické výtky se zakládají na nedorozumění. Küng jako křesťan ve svém úsilí o prosazení světového étosu neusiluje o nic jiného než o křesťansky zodpovědný přístup k budoucnosti tváří v tvář globálním hrozbám. Své křesťanské souvěrce vybízí k tomu, aby věrni nejvlastnějším hodnotám a ideálům Ježíšova učení spolupracovali se všemi lidmi dobré vůle (jinak věřícími i nevěřícími) na uskutečňování hodnot Božího království. Nic více a nic méně. Nejedná se tedy v žádném případě o teologickou výprodej ani o zpochybňování jedinečnosti křesťanství. Jedná se o zodpovědný a angažovaný přístup k problémům současného světa, který Hans Küng, na rozdíl od některých jeho kritiků, považuje za bytostnou a neodmyslitelnou součást křesťanské víry.

Být křesťanem znamená podle Künga jistě mnohem více než být eticky uvědomělým angažovaným občanem. Ale rozhodně to neznamená méně. Světový étos není pošetilým pokusem o budování Božího království bez Boha, není to snaha nahradit specificky křesťanskou (a každou jinou) víru globálním kvazináboženstvím.²⁶ Světový étos není náboženství. Je to občanská iniciativa znepokojených křesťanů, kteří nechtějí čekat se založenými rukama na konec světa. Je to občanská iniciativa, která se ovšem pokouší využít a mobilizovat náboženskou motivaci křesťanů i jinak věřících lidí tím, že jim přesvědčivě ukáže bytostný soulad mezi niternými hodnotami a ideály jejich víry a angažovaným úsilím o nápravu světa ve spolupráci se všemi lidmi dobré vůle.²⁷ Úsilím, které je podle Künga nanejvýš naléhavě nutné a pro které je třeba získat každého odpovědného člověka (ať je křesťan nebo ne), nemá-li lidstvo pomalu, ale jistě dospět ke globální katastrofě.

Názory na otázku, jaké má Küngovo úsilí naděje na úspěch, se velice různí, je považován za naivního donkichota i za prorockou postavu. Není záměrem tohoto článku odpovědět na otázku uskutečnitelnosti Küngovy vize. V tomto článku šlo pouze o vyjasnění nápadné podobnosti mezi Küngovou formulací světového étosu a druhou deskou biblického Desatera a zejména o rozptýlení jistého nedorozumění ohledně příčin této podobnosti.

FLOSS – HERMANN HÄRING – PAVEL HOŠEK – IVAN ŠTAMPACH, *Hans Küng – teolog na hraně*, Praha: Dingir, 2008, s. 31 a 58–63.

²⁶ Viz k tomu KÜNG, *Světový étos*, s. 78n.

²⁷ KÜNG – KUSCHEL, *Prohlášení ke světovému étosu*, s. 5nn., 53 a jinde.